

Ötən ilin yanvarında Parisdə Azərbaycan Respublikası Xarici İşlər naziri Elmar Məmmədov və Fransanın Avropa və Xarici İşlər Nazirliyinin dövlət katibi Jan-Batist Lömuenin iştirakı ilə Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının prezidenti akademik Akif Əlizadə və Fransanın Monpelye Universitetinin vitse-prezidenti professor Francois Henn Əməkdaşlıq haqqında Saziş imzalamışdılar. Əməkdaşlıq ilk dəfə olaraq Azərbaycan üçün doktorant səviyyəsində ikili diplom proqramının həyata keçirilməsinə geniş imkanlar açmışdır.

Sadəcə başlamaq lazımdır

Sazişə əsasən azərbaycanlı gənclər AMEA və Monpelye Universitetində doktoranturaya qəbul edilir və hər iki təşkilatdan elmi rəhbərlə təmin edilir. Doktorantlar təhsil müddətinin iki ilini Monpelye Universitetində, bir ilini isə AMEA-da tamamladıqdan sonra hər iki təşkilatın alimlərindən ibarət elmi şura qarşısında müdafiə edərək həm Azərbaycan, həm də Fransa tərəfindən PhD diplomlarına yiyələnmə haqqı qazanırlar.

AMEA tərəfindən 2018-ci il üçün prioritet elmi istiqamət kimi biotibb təklif edilmiş və bu istiqamət üzrə Monpelye Universitetinin professorları tərəfindən mövzular təqdim olunmuşdur. Həmin mövzular üzrə doktoranturaya müraciət etmiş namizədlər arasında AMEA və Monpelye Universitetinin birgə qərarı əsasında Genetik Ehtiyatlar İnstitutundan Səbinə Fərhadova və Molekulyar Biologiya və Biotexnologiyalar İnstitutundan Fidan Hüseynova seçilmişlər. Seçilən gənclər ötən ilin əvvəlindən Monpelye Universitetində doktorantura təhsilinə başlayıblar.

“Siçanın embrion kök hüceyrə modelləri üzərində insan xəstəliklərinə səbəb olan epigenetik mexanizmlərin tədqiqi” mövzusunda tədqiqat aparan Səbinə Fərhadovanın Monpelye Universiteti tərəfindən elmi rəhbəri professor Robert Feil, AMEA tərəfindən Biologiya və Tibb Elmləri Bölməsinin akademik-katibi, akademik Əhliman Əmiraslanovdur. “Toxumanın bərpası üçün diş pulpası kök hüceyrələrinin angiogenik aktivləşdirilməsi” mövzusunda tədqiqat aparan Fidan Hüseynovanın isə Monpelye Universiteti tərəfindən elmi rəhbəri professor Veronique-Barragan Montero, Azərbaycan tərəfindən isə Molekulyar Biologiya və Biotexnologiyalar İnstitutunun direktor müavini Ələmdar Məmmədovdur.

Müxbirimiz yay tətilini vətəndə keçirən tələbələrə bir neçə sual verib və onların cavablarını diqqətinizə çatdırırıq.

- Siz Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası ilə Fransanın Monpelye Universiteti arasında imzalanmış Əməkdaşlıq Sazişinə əsasən, Fransada doktorantura təhsil alırsınız. Təhsilinizi nəyə görə məhz Monpelye Universitetində davam etdirmək qərarına gəldiniz?

Səbinə Fərhadova: 2 ildən çox idi ki AMEA-nın Genetik Ehtiyatlar İnstitutunda çalışırdım və doktorantura təhsilimi ya Avropa ya da Amerikada davam etdirməyi planlaşdırırdım. AMEA və UM arasında birgə proqram haqda məlumat alanda təklif olu-

nan mövzulardan ikisini seçib, həmin laboratoriyaların reytingini yoxladıqdan sonra gördüm ki, genom redaktəsi üzrə təhsilimi məhz bu laboratoriyalardan birində almaq mənim üçün daha məqsədəuyğundur.

Fidan Hüseynova: Mən 2018-ci ildə AMEA-nın magistraturasını bitirdim və təhsilimi doktorantura pilləsi üzrə davam etdirməyi düşünürdüm. (Bir çox tələbələr kimi həmişə Amerikada və ya Avropada təhsil almaq arzum olub.) Həmin müddətdə də AMEA Monpelye Universiteti ilə birgə doktorantura proqramı elan etmişdi.

Sənədlərimi təqdim etdim və qəbul oldum.

- Sizcə, Avropada təhsil almağın üstünlükləri nədədir?

Səbinə Fərhadova: Avropada təhsil almağın üstünlüklərindən çox uzun danışmaq olar. Təhsilin hər pilləsinin ayrı-ayrılıqda fərqli üstünlükləri var. Xüsusən doktorantura pilləsi haqda danışsam, deyə bilərəm ki, ən əsas üstünlüklərindən biri odur ki, əsasən inkişaf etmiş ölkələr olduğundan elmi araşdırmalar maliyyə baxımından çox sərbəstdir.

(Davamı 4-cü səhifədə)

Sadəcə başlamaq lazımdır

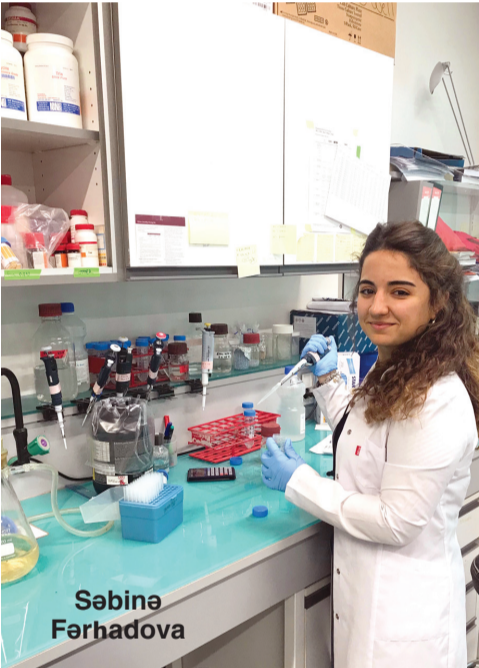
(Əvvəli 3-cü səhifədə)

Yəni, bir doktorant öz layihəsinə uyğun olaraq və təbii ki rəhbərinin məsləhəti ilə istədiyi eksperimenti apara bilər və bunun üçün lazım olan bütün reaktivləri çox qısa müddətdə əldə edə bilər. Bu da elmi-araşdırmanın həm keyfiyyət, həm də sürət baxımından daha üstün olması deməkdir.

Fidan Hüseynova: Bildiyimiz kimi Avropa təhsil sistemi daha yeni və daha müasirdir. Əlbəttə ki, belə bir mühitdə təhsil almağın üstünlükləri də çox olacaqdır. Ən son elmi yeniliklər, ən müasir avadanlıqlarla işləmək imkanı, fərqli təhsil sistemlərinə malik ölkələrdən olan elm adamlarının fikirləri ilə tanış olmaq və s. Bununla yanaşı, müxtəlif ölkələrdən olan tələbələrle birgə təhsil almaq oxuduğumuz ölkə ilə yanaşı digər fərqli mədəniyyətlərlə də tanış olmaq, bir sözlə dünya görüşünü də artırmaq imkanı verir.

- Təhsil aldığınız elm sahəsi üzrə bilikləriniz Azərbaycana nə kimi töhfələr verəcək?

Səbinə Fərhadova: Bu birgə proqramın ən əsas məqsədlərindən biri də Azərbaycanda "Molekulyar biologiya və Genetika" üzrə gələcəkdə qurulması

Səbinə Fərhadova

planlaşdırılan laboratoriyalara kadrların hazırlanmasıdır. Bu proqram 5 il ərzində hər il 2 tələbə göndərərək bizim öz sahələrimiz üzrə mütəxəssis olmağımızı, daha sonra qazandığımız biliklərin Azərbaycanda bu elm sahəsi üzrə inkişaf etmək istəyən tələbələrə ötürməyimizi təmin edəcək. Eyni zamanda düşünürəm ki, "Kök hüceyrələri" laboratoriyaların təşkilində də çox vacib rolumuz olacaq.

Fidan Hüseynova: Mən AMEA-nın magistraturasını Molekulyar Biologiya ixtisası üzrə bitirmişəm. Təhsil aldığım istiqamət (N.Ş.Mustafayevin elmi rəhbərliyi ilə) Azərbaycan Populyasiyası Genofondunun tədqiqi və digər dünya populyasiyaları ilə müqayisəsi üzrə olmuşdur. (MBBI -də bu istiqamətdə tədqiqatlar aparılır). Hazırda isə təhsil aldığım istiqamət (V.Barragan-Monteronun rəhbərliyi ilə) diş pulpası kök hüceyrələrilə toxumanın differensiasiyasının təmin olunması və angiogenesinin induksiyalanması üzrədir və bir qədər yenidir. Düşünürəm ki, yeni istiqamətlə məşğul olmaq, Azərbaycana qayıtdıqdan sonra daha çox yeni ideyalar və innovasiyalar həyata keçirmək həvəsi və imkanı verəcək.

- Artıq bir müddətdir ki, Fransada təhsil alırsınız. Bir Avropa ölkəsindən baxdıqda müasir Azərbaycan elmi necə görünür və avropalılardan el-

mimizə münasibətini necə qiymətləndirirsiniz?

Səbinə Fərhadova: Dəyə bilərəm ki, 5-10 il bundan əvvəlki və indiki təhsil səviyyəsini müqayisə etdikdə, Azərbaycanda elm çox irəliləyib. Artıq ölkəmizdə yeni laboratoriyalar qurulur, AMEA-nın dəstəyi ilə çox sayda tələbələr Amerikada və Avropada fərqli laboratoriyalarda təcrübə keçir, sonra gəlib biliklərini buradakı laboratoriyalarda istifadə edirlər. Bizim təhsil aldığımız ixtisaslar üzrə ("Molekulyar Biologiya və Genetika") Azərbaycan elmi hələ çox inkişaf edəcək. Avropalılardan elmimizə münasibətinə gəldikdə isə onu dəyə bilərəm ki, belə Birgə proqramları gördükdə, tələbələrimizin nə qədər işgüzar olduqlarını və dövlətimizin elmin inkişafına ayırdığı resursları gördükdə münasibətləri müsbət yöndə formalaşır.

Fidan Hüseynova: Avropa və digər ölkələrdə çalışan, eyni zamanda Azərbaycanda çalışıb digər Avropa ölkələrinin qabaqcıl elm müəssisələri ilə əməkdaşlıq edən kifayət qədər tanınmış alimlərimiz var. Ona görə də düşünürəm ki, avropalılardan Azərbaycan elminə münasibəti normal olar. O ki qaldı digər suala, fərqli akademik sistemdən baxdıqda, müəyyən çatışmazlıqlar görünə bilər. Təbii ki bu normaldır, Azərbaycan gənc dövlətdir və elmimiz də Avropa ilə müqayisədə gəncdir və inkişaf mərhələsindədir. Amma onu da qeyd etmək istərdim ki, Azərbaycan təhsil sisteminə müsbət cəhətlər də çoxdur.

- Yəqin ki, elmi rəhbərinizin azərbaycanlı bir doktoranta münasibəti oxucular üçün maraqlı olar. Bu haqda bir qədər məlumat verərdiniz. (Onun rəhbərliyi altında çalışmaq, verdiyi tapşırıqları yerinə yetirmək çətin deyil ki?)

Səbinə Fərhadova: Bu baxımdan özümü çox şanslı sayıram, çünki Fransadakı elmi rəhbərim Robert Feil həm rəhbər, həm tədqiqatçı, həm də bir insan kimi çox yaxşıdır. Hər bir elmi araşdırmada olduğu kimi mənim tədqiqatımda da bəzən səhvlər olur, bəzən istədiyim nəticəni ala bilmirəm. Rəhbərimin ən çox sevdiyim xüsusiyyəti odur ki, heç vaxt etdiyim bir səhvə sərt reaksiya verməz və ya sənə səsini yüksəltməz. Verdikləri tapşırıqlarda istədiyim nəticəni almayanda dediyi cümlə o olur ki, "Elmdə heç vaxt səhv etmək problem deyil, bu normaldır və həmişə olacaq". Təbii ki bu rəhbərdən rəhbərə dəyişə bilər, çünki hər insanın yanaşması fərqli olur, amma cənab Robertin rəhbərliyi altında çalışmaq çox sevirəm. Onun mənə qarşı münasibətinin yaxşı olmasının bir səbəbi də odur ki, mən əlimdən gələndi qədər dediyi hər şeyi dəqiq yerinə yetirirəm, ona qarşı həmişə hörmətlə yanaşıram və s.

Fidan Hüseynova: Rəhbərim artıq bir neçə dəfə Azərbaycanda olub və azərbaycanlıları çox sevdi, mənə də münasibəti çox yaxşıdır. Hətta çalışdırdığı dərslərimlə yanaşı digər problemlərlə də maraqlanıb kömək etsin. (Təbii ilk başlanğıcda daha çətin idi, həm yeni mövzu, həm adaptasiya, indi isə çətinlikdən daha çox maraqlıdır. Laboratoriyada işləmək daha çox təvəq verir.

- Fransada təhsilinizi başa vurduqdan sonra həm AMEA-nın, həm də Monpelye Universitetinin diplomlarına layiq görülməkdəsiniz. Elmi fəaliyyətinizi hansı ölkədə davam etdirməyi düşünürsünüz?

Səbinə Fərhadova: Dediğim kimi bu proqramın məqsədi Azərbaycanda bu ixtisas üzrə kadrların hazırlanmasıdır, yeni burada təhsilim bitdikdən sonra tə-

bii ki Azərbaycanda elmi fəaliyyətimi davam etdirməyi planlaşdırıram. Mənim ixtisasım üzrə olan yenilikləri nəzərdən qaçırmamaq üçün, tez-tez xaricə təcrübələrə, konfranslara getməyi planlaşdırıram. Çünki bu dəqiqə ən sürətlə inkişaf edən elmlərdən biri molekulyar biologiya, genetika və epigenetikadır, buna görə də biliklərimizi daim yeniləməliyik.

Fidan Hüseynova: Elmi fəaliyyətimi Azərbaycanda davam etdirmək istəyirəm. İnanıram ki, institutumuzda belə bir laboratoriya (kök hüceyrə laboratoriyası) yaradılacaq və biz öz fəaliyyətimizi

Fidan Hüseynova

burada davam etdirəcəyik. (ins.da (MBBI-de) Bunun üçün müəyyən qədər şərait və avadanlıq da var, sadəcə başlamaq lazımdır.

- Son illərdə AMEA dünyanın və Avropanın qabaqcıl universitetləri, elm mərkəzləri ilə əlaqələri genişləndirməkdədir. Azərbaycanlı alimlərin beynəlxalq konfranslarda iştirak etməsi və birgə elmi layihələri də bu əlaqələrin inkişafından xəbər verir. Azərbaycan elminin dünya elminə inteqrasiyası üçün daha hansı addımların atılması olduğunu düşünürsünüz?

Səbinə Fərhadova: Yuxarıda dediyim kimi, həqiqətən son zamanlarda elmin inkişafı üçün atılan addımlar çox vacibdir və Azərbaycan elminin inkişafına müsbət yöndə təsir göstərir. Azərbaycan elminin dünya elminə inteqrasiya üçün birinci növbədə məhz Biologiya ixtisasları üzrə təhsil sisteminə, bakalavr pilləsindən başlayaraq, dəyişikliklər edilməlidir. Bu dəqiqə bütün dünyada elmin dili ingilis dilidir, buna görə də düşünürəm ki, ən vacib faktorlardan biri tələbələrin ingilis dili bilikləri lazımı səviyyədə olmalıdır, çünki ancaq o zaman elmdə baş verən bütün yeniliklərdən xəbərləri olacaq. İnteqrasiya üçün lazım olan addımlar artıq atılmağa başlayıb, bizim tələbələrin potensiallarını nəzərə alsaq, inanıram ki, yaxın gələcəkdə artıq Azərbaycan elmi dünya elmi arenasında öz sözünü deyəcək.

Fidan Hüseynova: Bəli, çox sevindirici haldır ki, elmimizin inkişafı və dünyaya elminə inteqrasiyası üçün çox mühüm addımlar atılır və bu da gələcəkdə öz müsbət nəticəsini əlbəttə ki verəcəkdir. Lakin daha da irəli getmək üçün laboratoriyaların maddi-texniki vəziyyətinin (bazasının) dünya standartlarına yaxınlaşdırılması və burada təhsilini davam etdirən tələbələr üçün də eyni şəraiti yaratmaq və ən əsası tələbələrdə stimül yaratmaq vacibdir və elmimizə daha böyük töhfələr verər. İnanıram ki, biz buna nail olacağıq.

Müsaibəni hazırladı: Orxan İsayev